

DEVIANTNOST, DELINKVENTNOST IN ZAKON CESTE

Dr. Andrej Naterer

Povzetek: Prispevek se osredotoča na oblikovanje deviantnosti in delinkventnosti, ki sta velikokrat posledica adaptacije *zakona ceste*. Subkultura predstavlja primarni socialni kontekst adaptacije *zakona ceste* in je razumljena na klasični sociološki način, torej kot kolektivna rešitev individualnega problema. V primerih, ko je individualni problem vezan na statusno frustracijo posameznika, se subkultura vzpostavi kot delinkventna; oblikuje podtalni sistem norm in vrednot, ki je kontrasten formalnemu sistemu, adaptacija *zakona ceste* pa vodi v delinkventno vedenje posameznikov. V primeru skupin cestnih otrok subkultura predstavlja kolektivno rešitev problema preživetja, subkultura torej ni delinkventna in adaptacija *zakona ceste* vodi posameznike v kooperacijo in ne v delinkventnost.

Ključne besede: deviantnost, delinkventnost, zakon ceste

DEVIANCY, DELINQUENCY AND THE CODE OF THE STREET

Abstract: This paper focuses on the development of deviancy and delinquency which are often a result of the adoption of the code of the street. Subcultures present prime social contexts for the adoption of the code of the street and are understood in a classical sociological conception as collective solutions to the problems of individuals. In cases when these problems are tied to status frustration and insecurity, the subculture evolves as a deviant one, and develops underground systems of norms and values that, in contrast with formal value systems, result in delinquency of the participants. Among groups of street children, subcultures present a collective solution to the problem of survival; thus it can be argued that these children are not delinquent and that adaptation of the code of the street results in cooperation and not delinquency of the participants.

Key words: deviancy, delinquency, code of the street

Uvod

Deviantnost in delinkventnost se v socialnem okolju pojavljata kot obliki kolektivnega delovanja, pa naj gre za akcije posameznika ali skupine. Številne študije ugotavljajo, da sta tako deviantnost kot tudi delinkventnost del socialnega okolja, ki v vedenje posameznika vstopata preko različnih oblik socialne interakcije. Zаметke oblik tovrstnega vedenja je mogoče najti že v najzgodnejših izkušnjah, vezanih na otrokovo okolje primarne socializacije. Avtorji izpostavljajo, da so nasilje (prim. Patterson, DeBaryshe in Ramsey, 1990), zloraba substanc med starši (Ary e tal., 1993) in njihova kriminalna aktivnost (Tyler, 2006) izjemno pomembni faktorji, ki vplivajo na razvoj otrokovih nagnjen k deviantnemu oziroma delinkventnemu vedenju. Takšni vedenjski vzorci postanejo del primarne otrokove matrice in se v kasnejših obdobjih življenja, še posebej pa v mladostništvu, kažejo kot serija specifičnih drž, prepričanj in vedenj, ki velikokrat negativno vplivajo na posameznikove interakcije s socialnim okoljem in ga usmerjajo v situacije, v katerih se agresivno vedenje lažje realizira (Caspi, Elder, & Bam, 1989). Medtem ko *interakcijska kontinuiteta* (ibid.: 375) zagotavlja ustrezne recipročne odzive socialnega okolja, *kumulativna kontinuiteta* (ibid.: 377) ohranja tovrstne vzorce trajne skozi progresivno akumulacijo njihovih lastnih posledic. Povedano drugače – posamezniki velikokrat sami izzovejo delinkventne situacije, v katerih se odzovejo agresivno, da bi preprečili lastno viktimizacijo.

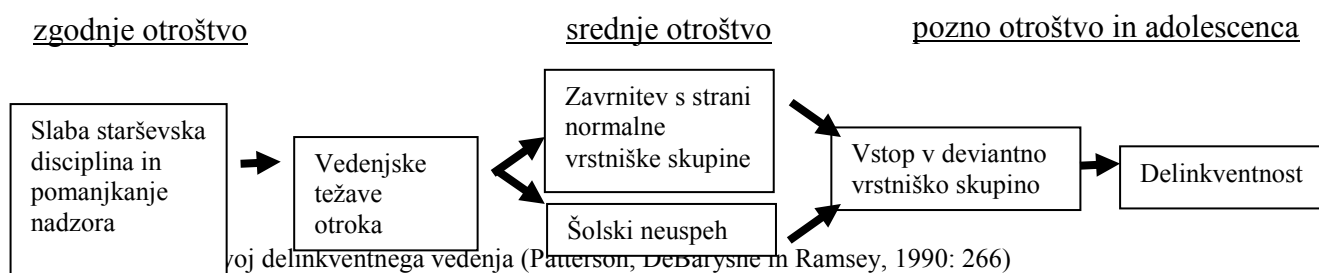
Delinkventnost in subkultura

V klasični koncepciji je delinkventna subkultura specifičen način spoprijemanja s problemi prilagoditve, med katere največkrat spadajo statusni problemi (prim. Cohen 1955, 28, 73). Ker vsem članom družbe številni statusi niso nedosegljivi, jim subkultura ponuja nov sistem statusov in vertikalne ter horizontalne socialne mobilnosti, in sicer na način, da redefinira kriterije za njihovo doseganje. Pri tem Cohen izpostavlja (ibid., 65), da posamezniki drug drugemu predstavljajo skupino relevantnih subjektov in tako oblikovana socialna mreža igra v življenju udeležencev v subkulturi ključno vlogo pri reševanju posameznikovega specifičnega, v tem primeru vezanega na status. Delinkventno subkulturo je torej mogoče razumeti kot skupek modificiranih pravil *spodobne družbe odraslih*, saj »... vzame norme iz širše kulture in jih obrne na glavo. Vodilo delinkventa je pravilno po standardih njegove subkulture ravno zato, ker je narobe po pravilih širše kulture.« (ibid., 28). Glavne značilnosti klasičnih delinkventnih subkultur so kratkoročni hedonizem, spontanost akcij, usmerjenost v trenutno zadovoljevanje potreb, odsotnost kratkoročnega načrtovanja in podobno (ibid., 30).

»V skupini vlada stanje *skupinske avtonomije*, v katerem člani prepoznajo neformalne pritiske znotraj skupine kot legitimne, pritiskov od zunaj pa ne priznavajo in se v odnosu do njih vedejo na indiferenten ali

celo sovražen način. Cohen (ibid., 35–36) pravi, da delinkventna subkultura ni utemeljena na slepih in amoralnih impulzih, ampak je specifičen pojav, ki zahteva sebi primerno, pozitivno razlago. Po njegovih besedah je za obravnavo takšnih akcij primernejša teorija »protizakonitih sredstev«, po kateri je delinkvenca le oblika dostopa do višjega položaja na lestvici vertikalne socialne mobilnosti.« (Naterer 2010: 15)

V primeru, da se delinkventna subkultura nanaša na skupino otrok ali mladostnikov, je potrebno izpostaviti, da dejavniki, vezani na statusno frustracijo, ne predstavljajo primarnega vzroka za oblikovanje distinktivne skupine. Kot enega najpomembnejših izvornih motivacijskih dejavnikov gre omeniti družinsko okolje, ki je bodisi zlorabno, bodisi *prazno* (dezintegrirano, odsotno starševstvo, pomanjkanje nadzora in podobno), to pa privede do razvoja problematičnega vedenja otroka (glej shema 1). Ta vedenja, še posebej, če so antisocialna, privedejo po eni strani do težav v šolskem uspehu, sočasno pa se pojavi zavrnitev s strani lastnih vrstnikov. Tovrstna izolacija s strani vrstniške skupine, v kombinaciji s frustracijo v primarnem polju delovanja (npr. šola) pa predstavlja osnovni kontekst za oblikovanje deviantne vrstniške skupine, ki pa jo je že mogoče razumeti kot kolektivno rešitev individualnega problema in jo tudi razumeti kot subkulturo.

Tako oblikovana skupina se posledično zapre pred vplivi obče družbe, posledično pa se dvigne tudi nivo interne kohezivnosti: »Vrstniki so naučeni, da adolescenta oskrbijo z držami, motivacijami in racionalizacijami, ki podpirajo tako antisocialno vedenje, kot tudi, da ustvarijo priložnost sodelovanja v specifičnem delinkventnem dejanju.« (ibid.).

Avtorji pri tem izpostavljajo, da antisocialno vedenje otrok ne pomeni nujno prehoda v delinkventno mladostništvo; približno polovica antisocialnih otrok preide v delinkventno mladostništvo in približno polovica do tri četrtine teh najstnikov preide med odrasle prestopnike (Patterson, DeBaryshe in Ramsey, 1990: 267).

Zakon ceste

Andersonov *Zakon ceste* (1999) predstavlja eno najpodrobnejših in velikokrat navajanih študij nasilja med pripadniki marginaliziranih skupin v urbanih predelih. Jedro koncepta leži v spoznanju, da marginalizirani posamezniki razvijejo sistem prepričanj, po katerih je adaptacija nasilja potrebna za golo preživetje. Življenje članov v »mainstream« družbi omogoča relativno statusno varnost, ki je po eni strani razdeljena na stabilna področja posameznikovega delovanja (npr. služba, partnerstvo, prijatelji in družina), po drugi strani pa je sistem dovolj razvejan in fleksibilen ter izpad na enem področju neposredno ne ogrozi delovanja posameznikovega celotnega statusnega sistema. Po Andersonovih besedah (ibid.: 76) si »mainstream« posameznik tako lahko privošči, da v situaciji, ko se sooča z agresivnostjo, enostavno odide – kljub temu, da je bil v tej konkretni situaciji ponižan, ostajajo ostala področja nedotaknjena, kar omogoča ohranjanje neokrnjenosti posameznikove samopodobe.

Za marginalizirane posameznike pa je situacija bistveno težja. Ti posedujejo manj legitimnih možnosti demonstracije svoje vrednosti, kar je po večini posledica brezposelnosti, pa tudi odsotnosti tradicionalnega poudarka dela kot sredstva oblikovanja spodobne, maskuline podobe (Brezina et al. 2004: 305). Zaradi statusne negotovosti so možnosti vertikalne socialne mobilnosti teh posameznikov omejene, pomembno vlogo pa igra tudi njihovo prepričanje, ki velikokrat temelji na veri, da samovrednotenje temelji na sposobnosti nadziranja spoštovanja v družbi. Na ta način pride do načrtnega oblikovanja specifičnega imidža moškosti, ki je osnovan na žilavosti, trmoglavosti in agresivnosti. Situacije medosebnih odnosov so tako velikokrat interpretirane kot agresivne, kar povzroči agresivno interakcijo. Skupine ljudi, ki »vedno iščejo prepir« (Anderson, 1999: 73), tako temeljijo na interakciji med posamezniki, ki kreirajo lastno spoštovanje na način, da le-tega jemljejo drugim. Odločitev za agresivno vedenje je v teh primerih diktirana s strani kolektivnega zakona ceste in posredno povezana s posameznikovim nagnjenjem k agresivnosti oziroma delinkventnosti. Po Andersonovih besedah (Anderson 2002: 1534) večina ljudi same sebe dojema kot spodobne in *kulturne*. V primerih, ko pa so izpostavljeni resni nevarnosti, še sploh, če je ta izpostavljenost dolgotrajna, pa se morajo naučiti interpretirati situacijo onkraj tovrstnega dojemanja

in sebe postaviti v kontekst *ceste*. Poudarek je torej na interpretaciji situacije, kateri je posameznik izpostavljen in na sposobnosti preklopa med kodi (*code switch*), ko to situacija od posameznika pričakuje. Povedano drugače: ko je posameznik izpostavljen situaciji, v kateri mu grozi viktimizacija, mora privzeti vlogo/identiteto agresorja in ne pokazati strahu, saj se le na ta način lahko izogne vsem bodočim viktimizacijam.

Evidentno je, da Andersonov koncept *zakona ceste* temelji na subkulturi, ki jo je mogoče razumeti na sociološko klasičen način, torej kot delinkventno subkulturo. Za klasične subkulture je značilno, da so oblikovane okoli sistema norm in vrednot, ki so velikokrat inverzna podoba občega, »mainstreamovskega« sistema (prim. Cohen, 1955). Tudi v primerih, ko ne gre za očitno nasprotje med obema vrednotnima sistemoma, je pri subkulturnih vrednotah mogoče govoriti o sistemu, ki je z vidika obče družbe podtalni, saj predstavlja neke vrste opozicijo (Young 1971: 72):

	Formalne delovne vrednote	Podtalne vrednote
1	Odložena zadovoljitev.	Kratkoročni hedonizem.
2	Načrtovanje prihodnjih akcij.	Spontanost.
3	Soglasnost z birokratskimi pravili.	Ego-ekspresivnost.
4	Fatalizem, visok nadzor nad detajli in majhen nad smerjo.	Avtonomija, nadzor nad obnašanjem v detajlih in smerjo.
5	Rutina, predvidljivost.	Nove izkušnje, vznemirljivost.
6	Instrumentalni odnos do dela.	Aktivnosti, ki so same sebi namen.
7	Težka produktivnost pri delu je razumljena kot vrednota.	Zaničevalni odnos do dela.

(Young 1971 v Gelder in Thornton 1997, 73)

Takšna subkultura obstaja kot liminalno stanje, v katerem vlada inverzni sistem vrednot. Za delinkventno mladinsko subkulturo to pomeni, da sama »ni tujek v telesu družbe, ampak predstavlja le moteč odsev oziroma karikatur« (ibid.). Na podlagi te sheme Young razloži tudi pojav jemanja mamil, ki ni v drogah samih, pač pa v tem, da naj bi jemanje drog definiralo nasprotovanje in negativno sankcioniranje jemanja mamil (ibid., 77). Hedbidge (prim. Gelder in Thornton 1997: 131) dodaja, da samo kršenje pravil in reda še ne pomeni, da red in pravila ne obstajajo, saj gre prej za specifično interpretacijo in manifestacijo odnosa do pravil (Naterer 2010: 16).

Diskusija

Raziskave številnih avtorjev dokazujejo, da se v različnih marginaliziranih družbenih kontekstih oblikujejo socialni kodi, ki imajo značilnosti *zakona ceste* (Aptekar, 1988, 1994; Chitradub, 1998; Magazine, 2003; Davies, 2008 in drugi). Pomembno pa je izpostaviti, da teh kodov ne gre enačiti z *zakonom ceste*, kot je oblikovan v Andersonovi (1999) koncepciji. Dva ključna predpogoja za vzpostavitev in aplikacijo koda ceste, kot ga predstavi Anderson, sta statusna frustracija posameznika in njegova relativna izoliranost od socialnega okolja, ki lahko odigra vlogo kompenzatorja. Eden ključnih pogojev je tudi že predhodni obstoj delinkventnih elementov v posameznikovem primarnem socialnem okolju, saj ti omogočajo aplikacijo interakcijske in kumulativne kontinuitete, ki posledično oblikujeta delinkventno subkulturo. Kot smo pokazali, takšne subkulture temeljijo na sistemu norm in vrednot, ki je z vidika obče družbe podtalni in preko tega posledično oblikuje in vzdržuje lastno distinktivnost. V skupinah, ki pa so izvirno sicer deviantne, ne pa nujno tudi delinkventne, je zakon ceste osnovan na drugačnih principih. Številni primeri študij cestnih otrok (Aptekar, 1988, 1994; Chitradub, 1998; Davies, 2008; Naterer in Godina, 2011 in drugi) kažejo na visoko kooperativnost in integriranost cestnih otrok v življenje v mikro-socialnem okolju, čeprav ti otroci živijo zunaj tradicionalnih okvirov socializacije. Subkultura v teh primerih sicer predstavlja kolektivno rešitev individualnega problema, s pomembno razliko, da individualni problem ni vezan na statusno frustracijo posameznika, ampak na njegovo preživetje. Preživetje je torej tisti element, ki definira sistem norm in vrednot subkulture otrok na cesti in preko tega usmerja drže in vedenja posameznika. Medtem ko ti sistemi norm in vrednot predstavljajo odstopanje od običajnih in jih je v tej luči mogoče razumeti kot podtalne, pa niso kontrakturni. Na primeru cestnih otrok v ukrajinskem mestu Makeevka je mogoče primerjati sistem vrednot subkulture cestnih otrok s formalnim sistemom in klasičnimi podtalnimi vrednotami:

Formalne in podtalne vrednote v primerjavi z vrednotami cestnih otrok v Makejevki

Formalne delovne vrednote (Young 1971 v Gelder in Thornton 1997: 73)	Podtalne vrednote (Young 1971 v Gelder in Thornton 1997: 73)	Vrednote cestnih otrok v Makejevki (Naterer, 2010a: 377)
odložena zadovoljitev	kratkoročni hedonizem	kratkoročni hedonizem
načrtovanje prihodnjih akcij	spontanost	Spontanost
soglasnost z birokratskimi pravili	ego-ekspresivnost	ego-ekspresivnost

fatalizem, visok nadzor nad detajli in majhen nad smerjo	avtonomija, nadzor nad obnašanjem v detajlih in smerjo	avtonomija, nadzor nad obnašanjem v detajlih in smerjo
rutina, predvidljivost	nove izkušnje, vznemirljivost	nove izkušnje, vznemirljivost
instrumentalni odnos do dela	aktivnosti, ki so same sebi namen	aktivnosti, ki so same sebi namen
težka produktivnost pri delu je razumljena kot vrednota	zaničevalni odnos do dela	zaničevalni odnos do dela

Vrednote so sicer podtalne, vendar kljub temu ne producirajo delinkventnosti, ampak jo v veliki meri preprečujejo. Zakon ceste v teh subkulturah zagotavlja preživetje in tako temelji na vzpostavitvi dobrih odnosov, solidarnosti in vzajemnosti. To seveda ne pomeni, da delinkventnost v teh kontekstih ne obstaja. Agresivnost, nasilje in druge oblike delinkventnih dejanj se v teh skupinah pojavljajo na specifičen način in jih je potrebno razumeti kot odraz subkulture participacije, ki po eni strani ohranja dobre odnose na relaciji obča družba – skupina cestnih otrok, po drugi strani pa regulira odnose med skupinami cestnih otrok.

Iz tega gre torej skleniti, da je sistem vrednot cestnih otrok v Makejevki egoistično naravnan in usmerja aktivnosti k posamezniku oziroma skupini posameznikov, ki ga delijo. Iz tega lahko zaključimo, da ni kontrakturna naravnost skupine tista, ki povzroča konflikt med primarnim in sekundarnim habitatom, ampak z vidika »mainstreamovske« kulture egoistična naravnost sistema vrednot subkulture cestnih otrok, ki socializira posameznika v cestnega otroka (Naterer, 2010a: 378).

Da bi razumeli zakon ceste in produkcijo delinkventnosti, je potrebno razumeti kontekst, v katerem se pojavlja. Pri analiziranju konteksta je potrebno upoštevati individualno izkušnjo problema posameznika, ki predstavlja izvirni motiv za vstop v subkulturo, potrebno pa je analizirati tudi rešitve, ki jih subkultura ponuja na kolektivni ravni, predvsem pa sistem norm in vrednot, ki usmerjajo vedenja posameznika.

Uporabljeni viri

- Anderson, E. (1999). *Code of the Street: Decency, violence, and the moral life of the inner city*. New York: Norton.
- Anderson, E. (2002). Ideologically Driven Critique. *American Journal of Sociology*, 6, 1533-1550.
- Aptekar, L. (1994). Street Children in the Developing World: A Review of Their Condition. *Cross-Cultural Research*, 28, 195-224.
- Ary, D. V., Tildesley, E., Hops, H., & Andrews, J. (1993). The influence of parent, sibling, and peer modeling and attitudes on adolescent use of alcohol. *The International Journal of the Addictions*, 28, 853-880.
- Barnard, A. and Spencer, J. (Eds.). (2002). *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. London, New York: Routledge.
- Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production*. New York: Columbia University Press.
- Brezina, T., Agnew, R., Cullen, F., T. and Wright, J. P. (2004). The Code of the Street: A Qualitative Assessment of Elijah Anderson's Subculture of Violence Thesis and Its Contribution to Youth Violence Research. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2, 303-328.
- Caspi, A., Bem, D. J., Elder, G. H. (1989). Continuities and consequences of interactional styles across the life course. *Journal of Personality*, 57, 375-406.
- Chitradub, S. (1998). *The Culture of Street Children in Thai Society*. Wales: Development Consultancy Services.
- Cohen, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. New York: The Free Press.
- Davies, M. (2008). A Childish Culture?: Shared understandings, agency and intervention: an anthropological study of street children in northwest Kenya. *Childhood*, 15, 309-330.
- Ember, C. R. and Ember, M. (2003). *Encyclopedia of Sex and Gender: Men and Women in the World's Cultures*, Springer.
- Gelder, K. in Thornton, S., ur. (1997). *The Subcultures Reader*. London and New York: Routledge.
- Magazine, R. (2003). Action, personhood and the gift economy among so-called street children in Mexico City. *Social Anthropology*, 11, 303-318.
- Naterer, A. (2010). Koncept subkulture: njegovi temeljni elementi in razumevanje v sociološki in antropološki tradiciji. V: Fištravec, Andrej (ur.), Naterer, Andrej (ur.). *Subkulture : prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*, (Frontier, 020; 024; 027; 033; 042; 047; 049). Maribor: Subkulturni azil, 2002-2010, 2010, zv. 8, str. 8-68.
- Naterer, A. (2010a): Antropološka analiza subkulture cestnih otrok. Doktorska disertacija, Ljubljana: FDV
- Parkes, J. (2007). The Multiple Meanings of Violence – Children's talk about life in a South African neighbourhood, *Childhood*, 14, 401-414.

- Patterson, G. R., DeBaryshe, B., and Ramsey, E. (1990). A Developmental Perspective on Antisocial Behavior. *American Psychologist*, 44, 329-335.
- Scheper-Hughes, N. and Bourgois, P. (Eds.). (2004). *Violence in War and Peace: An Anthology*, Oxford: Blackwell.
- Thornton, S. (1995). The social logic of subcultural capital. In: Gelder K and Thornton S *The Subcultures Reader*. London in New York: Routledge, 203-209.
- Tyler, K. A. (2006). A Qualitative Study of Early Family Histories and Transitions of Homeless Youth, *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 1385-1393.
- Young, J. (1971). The subterranean world of play. V *The Subcultures Reader*, ur. Gelder, K. in Thornton, S.: 71–80. London and New York: Routledge.